

חמץ ומצה

מידע למורה:

מצגת זו מיועדת לכיתות ג-ד

עוסקת באיסור אכילת חמץ ובאיסור "לא יראה לך"

במידע בסיסי- מהו חמץ ומהו שאור, מה הם חמשת מיני דגן, וח"י רגעים. מה היא מצה שמורה ועל מנהג אכילת מצות שמורות עבודת יד.

לאחר הסבר ושאלות השאלות במצגת כדאי לסכם במחברת או בדרך אחרת מה הוא חמץ – ממה עשוי ומה הופך אותו לחמץ, וכן מה היא מצה. אפשר ליצור טבלת השוואה, או לאייר את ההבדלים בין 'חמץ' ו'מצה'.

כדאי להסביר שבמטבח נמצא עוד מוצרים רבים שנחשבים 'חמץ' מלבד לחם ומאפים- ולהסביר מדוע (דגני בוקר, פסטות וכדומה).

בהמשך המצגת - הצעה להרחבה על ביעור חמץ, מכירת חמץ וכל כשרות לפסח

המחשה:

כדאי ורצוי להביא לכיתה את חמשת מיני דגן, ולראות מה קורה להם לאחר ערבוב עם מים (שיבולת שועל (קוואקר) תופחת תוך כמה שניות במגע עם מים חמים). אפשר לבקש מילדים לספר האם אופים אצלם חלות או לחם בבית וכיצד.

שיבולת שועל היא צמח בר שניתן למצוא במקומות רבים בארץ, גם בטבע העירוני. -

חיטה היא גידול נפוץ בישראל, לפני פסח שדות החיטה בולטים במרבדים הירוקים בצידי הדרכים- אפשר להפנות את הילדים לחפש אותם בסביבת מגוריהם.

[הרחבה](#) על חמשת מיני דגן בקישור.

מהו איסור אכילת חמץ בפסח

וכך כתוב בחומש שמות:

שבעת ימים, מצות תאכלו-- אך ביום הראשון, תשביתו שאר
מבתיכם: כי כל-אכל חמץ, ונכרתה הנפש ההוא מישראל--
מיום הראשון, עד-יום השבעי.

שמות יב' טו'

• מה יש לאכל בפסח, על פי הצווי בשמות?

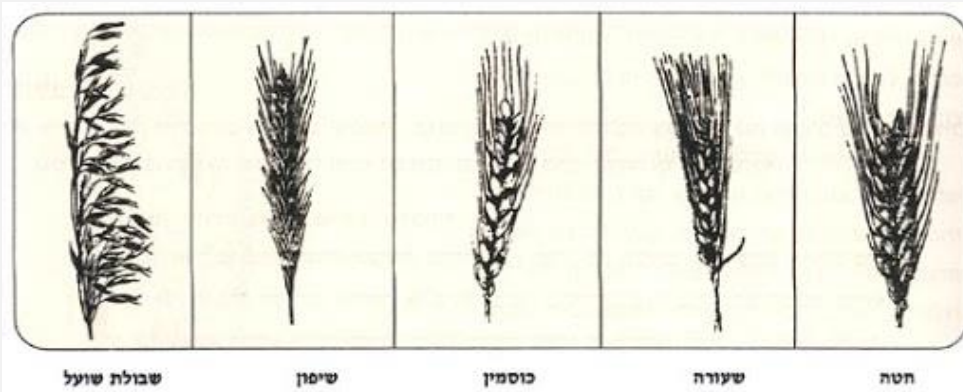
• מה אסור לאכל בפסח לפי הפסוקים?

• איזה שם נוסף יש ל'חמץ' בפסוק זה? מה ההבדל ביניהם?

מהו חֲמִץ?

מהו חֲמִץ?

בֶּצֶק הַנְּלוּשׁ מִקֶּמַח וּמֵיִם וְשָׂהָה עַד שֶׁחֲמִיץ

בֶּצֶק הָעֶשְׂרִי מֵאֶחָד מִחֲמֵשֶׁת מִיָּנִי דָגָן

הַבֶּצֶק מִחֲמִיץ לְאֶמֶר 18 דְּקוֹת, הַמְּכֹונוֹת "ח" ו"י וְגַעִים"

- חֲמֵשֶׁת מִיָּנֵי דָגָן הֵם: חֲטָה, שְׁעוֹרָה, בָּסְמִיּוֹ, שִׁיפּוֹן וְשִׁבּוֹלַת שׁוּעַל
- 'רַגַע' הִיא מְלֶה הַמְתַּאֲרֶת זְמוֹן קֶצֶר, וּבְעֵבֶר שִׁמְשָׁה בְּמִשְׁמַעוֹת "דְּקָה"
- עֲרָבְבוּ קֶמַח וּמֵיִם, וְהַמְתִּיבּוּ 18 דְּקוֹת. בְּדָקוּ – מָה קָרָה לְבֶצֶק?

חֲמִשָּׁת מִיָּבֵי דָגָן

שיפון

אילו מאכלים אתם

מכירים העשויים

שיפון?

שעורה

אילו מאכלים

ומשקאות אתם מכירים

העשויים משעורה?

חיטה

אילו מאכלים אתם

מכירים העשויים

מחיטה?

חֲמֻשֵׁת מִיַּי דָּגָן

כוסמין

אילו מאכלים אתם

מכירים העשויים

מכוסמין?

שיבולת שועל

אילו מאכלים אתם

מכירים העשויים

משיבולת שועל?

הידעת?

חמץ - הוא מאפה שהוכן מבצק שהחמיץ.

איך מכינים
שאור?
[צפו בסרטון](#)

שאור - בצק שהפך ל'מחמצת', ומשמש להחמצת

בצקים. לא אוכלים אותו, אלא נעזרים בו להכנת

בצק. היום משתמשים בעקר בשמרים במקום בשאור.

לא יראה ולא ימצא

מצות, יאכל, את, שבעת הימים; **ולא-יראה לך סמץ, ולא-יראה לך שאר--בכל-גבלך.** (שמות יג' ז)
ונאמר: שבעת ימים שאר **לא ימצא** בבתיכם (שמות יב יט).

איסור חמץ הוא לא רק על האכילה, אלא גם על הימצאותו של החמץ וראייתו.
במדינת ישראל ישנו חוק איסור מכירת חמץ בפסח.

- למה הפוננה במלים "ולא-יראה לך"? במה פעמים חוזר הצווי בפסוק?
- מה ההבדל בין הצווי שקראנו בפרק יב' לצווי בפרק יג'?

מה דעתך על כך שאסור למכור ולהציג בפסח חמץ ברשות הרבים?

לפני מספר שנים סערה הארץ, בעקבות פסיקת בית משפט שהכריעה כי מותר למכור במסעדות חמץ, כי אינן נחשבות ל"רשות הרבים". אפשר לקרוא על

ההחלטה בכתבה [שבקישור](#)

שוחחו בכיתה על כך, האזינו לדיעות השונות וכתבו מה דעתך על פסיקה זו?

שבֵּעַת יָמִים, מַצּוֹת תֹּאכְלוּ

מָה הִיא מַצָּה?

מַצָּה נִקְרָאת גַּם "לֶחֶם עֲנִי"

מַצָּה הִיא מַאֲפֶה שֶׁהוּכָן מִבָּצֵק שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְהִסְמִיץ

מַצָּה הִיא הַהֶפֶךְ מִחֶמֶץ - מַצָּה הִיא מַאֲפֶה מִבָּצֵק שֶׁנֶּאֱפָה מִיָּד לְאַחַר שֶׁהוּכָן, וּבִטָּרִם עָבְרוּ 18 דְּקוֹת מְרַגַע עֲרֹבֹב הַמַּיִם וְהִקְמַח יוֹחַד.

- מִדּוּעַ לְדַעְתָּהּ נִקְרָאת הַמַּצָּה "לֶחֶם עֲנִי"?
- בַּמָּה שׁוֹנָה הַמַּצָּה מִהֶחֶמֶץ?
- אֵלֵינוּ מְלִים אַחֲרוֹת מִזְכִּירָה הַמְּלָה "מַצָּה"?

מצה בעבודת יד

שִׁבְעַת יָמִים, מַצּוֹת תֹּאכְלוּ

וּלְזַכֵּר מָה אוֹכְלִים אֶת הַמַּצָּה?

"וַיֹּאפֶּה אֶת-הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם, עֲגוֹת מַצּוֹת--כִּי לֹא חֶמֶץ: כִּי-גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמֵה, וְגַם-צִדָּה, לֹא-עָשׂוּ לָהֶם" (שמות יב, לט)

- לְזַכֵּר מָה אָנוּ אוֹכְלִים אֶת הַמַּצּוֹת?
- מִדּוּעַ בָּנִי יִשְׂרָאֵל הִכִּינוּ מַצּוֹת, וְלֹא חֶמֶץ?
- מָה עוֹד לֹא הִסְפִּיקוּ בָּנִי יִשְׂרָאֵל לְהַכִּין לָהֶם לְדַרְדָּר?

"מצה תימנית"

שְׁבַעַת יָמִים, מַצּוֹת תֹּאכְלוּ

מה היא מצה שמורה?

העיקרון של מצה שמורה בחג הפסח, חג המצות, מבוסס על הציווי "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת" (שמות יב 17). מאחר שהמצה עשויה מבצק שעלול להחמיץ, קבעו חז"ל כי יש להקפיד על תהליך הכנתה ולשמור שלא תחמיץ החל בשלב של טחינת התבואה. אבל יש המחמירים בשמירה ושמורים על התבואה מכל מגע עם מים (כגון - גשם) או לחות כבר מזמן קצירתה. 1. ומצה שנאפתה בהתאם לכללי שמירה אלו היא מצה שמורה.

בימינו יש הנוהגים לאכול בליל הסדר מצה שמורה אפוויה ביד בלבד, ולא מצה שמורה שנאפתה במכונה. 2. המצות השמורות הנאפות ביד הן עגולות, לפי הכתוב "עֲגוֹת מַצּוֹת" (יב 39) - ואילו המצות השמורות הנאפות במכונה - רבועות כשאר המצות.

- במה שונה מצה שמורה ממצה רגילה? במה שונה מצה עבודת יד ממצה שמורה?
- מדוע לדעתך יש נוהג לאכול מצה שמורה בעבודת יד דווקא בליל הסדר?
- אילו מצות נוהגים לאכול במשפחתך?

כתבו במחברת:

מהו סמץ? מהי מצה?
במה הם דומים זה לזה?
במה הם שונים זה מזה?

הרחבה - ביעור חמץ וכשרות לפסח

בדיקת חמץ וביעור חמץ

בדיקת סמץ

כך נקרא טקס חפוש פרוורי סמץ, לאחר נקיון הבית. יש הנוהגים להשתמש בנוצה ונר או פנס לחפוש הפרורים. הטקס נערך עם משכה בערב הקודם לסג

ביעור סמץ

נקיון של כל שרידי הסמץ וכל פרוורי מאפה בבית. הסמץ הנמצא מובא לשרפה בבקר של ערב פסח.

מכירת סמץ

על מנת שלא יצטרכו לזרק אכל, נמכר הסמץ באפן מארגו לגוי למשך הפסח. בסוף הסג, מחזר הסמץ לבעליו.

- ספרו על הכנת הבית לפסח, ועל ניקוי הבית מחמץ
- האם את/ה יודע/ת איך בודקים את החמץ?

איך יודעים איזה אכל הוא כשר לפסח?

על האכל ישנה תווית שכתובות עליה המלים "כשר לפסח"

לפעמים תראו שכתוב גם: "כשר לפסח לאוכלי קטניות".

גם האכל הזה כשר לפסח, אלא שיש עדות מסוימות שנוהגות שלא לאכל מאכלים שיש בהם קטניות.

